

KRČE V DETSKOM VEKU

doc. MUDr. Pavol Sýkora, CSc.

Klinika detskej neurológie LF UK a DFNSP v Bratislave

Množstvo ochorení v detskom veku sa prejavuje záchvatovými stavmi, ktoré si možno pomýliť s epileptickými záchvatmi. Príčinou krčov môže byť: 1. epilepsia, ktorá môže byť idiopatická alebo sekundárna alebo 2. iné ochorenia s postihnutím mozgu, vrátane febrilných krčov, metabolických porúch (hypoglykémia, hypokalcémia, hyponatrémia, atď.), úrazov hlavy a zápalových ochorení mozgu (meningoencefalitída).

Kľúčové slová: záchvatové stavy, epilepsie, epileptický záchvat.

Kľúčové slová MeSH: záchvaty – etiológia, klasifikácia, dieťa; záchvaty – diagnostika, dieťa.

Pediatr. prax, 2006; 6: 314–316

Epileptický záchvat je časovo ohraničená náhla porucha funkcií mozgu. Prejavuje sa abnormálnym chovaním s motorickými, senzitivnými, senzoryckými, psychickými a autonómnymi príznakmi bez alebo s poruchou vedomia. Príčinou epileptického záchvatu je špecifická porucha funkcie kortikálnych neurónov, ktoré sú schopné náhleho excesívneho hypersynchrónneho výboja.

Epileptický záchvat sa môže prejavíť ktoroukoľvek poruchou kortikálnych funkcií, ale u dieťaťa možno najčastejšie pozorovať motorické príznaky záchvatu. **Myoklónie** sú náhle, prudké, ojedinelé alebo viacpočetné záškľby svalov s následným uvoľnením až atóniou postihnutých svalov. Počas epileptického záchvatu sú zvyčajne symetrické a bilaterálne. Často však nie sú spojené s epilepsiou, bývajú vtedy multifokálne nepravidelnej frekvencie a intenzity. Náhla a úplná strata svalového tonusu, ktorá vedie až k prudkému pádu sa označuje ako **atonický (astatický) príznak**. Oba príznaky sa môžu vyskytovať súčasne. Po myoklonických záškľboch ramien, trupu a tváre ihneď nasleduje atonický fenomén v postihnutých svaloch a môže vyústiť do pádu a označuje sa ako **myoklonicko-atonický (astatický) záchvat**. Trvalá svalová kontrakcia spôsobuje rigidnú pozíciu tela. Tento **tonický príznak** môže byť izolovaný, alebo je súčasťou tonicko-klonického záchvatu. Opakujúce sa rýchle striedanie flexie a extenzie alebo striedanie kontrakcie a relaxácie je **klonickým príznakom**.

Deviácia očí a/alebo hlavy na jednu stranu sa označuje ako **verzia**. Krátky masívny, tonický vzostup svalového tonusu s náhlým začiatkom a ukončením postihujúci zvyčajne axiálne svalstvo a smerujúci k pádu sa označuje ako **spazmus**. **Akinéza** je stav „zarazeného konania“, bez pohybu s normálnym svalovým tonusom, keď dieťa nereaguje na žiadne vonkajšie podnety. Náhla zmena svalového tonusu svalov končatiny alebo trupu, ktorá vedie k zmene polohy sa označuje ako **dystónia**. Čas-

tým príznakom epileptického záchvatu sú **automatizmy**, mimovoľné, neprimerané stereotypné pohyby vo forme žuvania, prehltnutia, neartikulovalé zvuky alebo pohybové gestá (šúchanie, škrabanie, tlieskanie, búchanie). Počas záchvatu môže byť aj **porucha reči**: zástava reči (afázia, anartria), vokalizácia s repetitívnymi zvukmi alebo abnormálna reč (dysfázia, dysartria) alebo nezrozumiteľná reč s neologizmami alebo cudzí jazyk.

Na základe príznakov záchvatu sa má posúdiť, či ide o epileptický alebo neepileptický záchvat. V prípade epileptických záchvatov treba posúdiť, či ide o parciálny alebo generalizovaný záchvat.

Parciálny záchvat je záchvat, pri ktorom prvé klinické a elektroencefalografické (EEG) príznaky svedčia pre výboj začínajúci v neurónoch v ohraničenej časti jednej mozgovej hemisféry. Parciálny záchvat bez poruchy vedomia sa označuje ako jednoduchý. Ak je počas záchvatu prítomná porucha vedomia, úplná alebo len čiastočná, ide o záchvat komplexný. Podľa charakteru príznakov sa potom záchvaty delia na záchvaty s **motorickými, senzitivnými, senzoryckými, vegetatívnymi a psychickými** príznakmi. Semiológia záchvatu závisí od lokalizácie epileptického ohniska. Epileptický výboj sa môže rozšíriť na celý mozog, generalizovať s prechodom do tonicko-klonických krčov.

Generalizovaný záchvat je záchvat, pri ktorom prvé klinické a EEG príznaky svedčia o iniciálnom postihnutí oboch mozgových hemisfér. Medzi generalizované záchvaty patria tonicko-klonické, tonické s generalizovaným zvýšením svalového tonusu a klonické s rytmickými záškľbmi končatín a tela. **Absencie** sú náhla porucha vedomia bez krčov a náhlým začiatkom a ukončením. **Myoklonické záchvaty** sa prejavujú symetrickými krátkymi záškľbmi končatín a trupu, **astatické (atonické) záchvaty** náhlým prudkým pádom na zem. **Infantilné spazmy** sú charakteristické náhlou prudkou flexiou alebo extenziou hlavy, trupu a končatín zvyčajne v sé-

rii po sebe. **Atypické absencie** sú dlhšie ako **typické absencie** a vyskytujú sa súčasne s inými typmi záchvatov.

Neepileptické záchvatové stavy

Neepileptické záchvatové stavy pohyblivosti zahŕňujú **choreu**, ktorá sa prejavuje repetitívnymi, mimovoľnými, nerytmickými a nestereotypnými rýchlymi záškľbmi postihujúcimi ktorúkoľvek časť tela, lokalizované sú zvyčajne akrálne a môžu byť inkorporované do vôľových pohybov. **Atetóza** je definovaná ako pomalé, krúživé, červovité pohyby končatín a tváre. Vyskytuje sa samostatne alebo spolu s choreou (choreoatetóza). **Balizmus** sú prudké, mimovoľné masívne pohyby končatín veľkej amplitúdy. **Tiky** sú náhle, rýchle, opakované, nerytmické stereotypné pohyby (motorické tiky) alebo vokalizácie (vokálne tiky). **Tremor** sú rýchle, nízkoamplitúdové rytmické oscilácie prevažne rúk, rôznej frekvencie.

Typické záchvatové stavy v jednotlivých vekových obdobiach

Poznatok, že jednotlivé obdobia detského veku sú charakteristické typickými variantmi záchvatových stavov prispieva k ich diferenciálnej diagnostike v klinickej praxi.

Novorodenecké krčie

Krčie sú najčastejším prejavom poškodenia mozgu v novorodeneckom veku. Majú charakter tonických záchvatov s vypínaním trupu a končatín pripomínajúce *opistotonus*, často sú *klonické záchvaty* rôznych častí tela, meniace lokalizáciu. Epileptickým záchvatom sú aj epizódy stereotypného sania, prehltnutia, „bicyklovanie“ dolných a „boxovanie“ horných končatín a *myoklonické krčie* vo forme izolovaných alebo opakovaných krátkych záškľbov tela. Najčastejšou príčinou novorodeneckých krčov je hypoxicko-ischemická encefalopatia a intrakraniálne krvácanie. Príčinou môže byť aj hypokalcé-

mia a hypoglykémia. Od epileptických záchvatov treba odlišiť:

- a) benígny novorodenecký myoklonus a
- b) predráždenosť (jitterness).

Benígny novorodenecký myoklonus je stav, pri ktorom sa počas spánku objavujú rýchle (myoklonické) pohyby končatín alebo trupu. Myoklony sú izolované alebo v skupinách a môžu byť vo všetkých fázach spánku. V bdelom stave sa nevyskytujú, ik-tálne a vo videoEEG záznamoch nie je epileptiformná aktivita. Myoklónie v priebehu mesiacov spontánne ustúpia a nevyžadujú si liečbu.

Predráždenosť (jitterness) je častá u novorodencov a dočiat a môže sa myliť s klonickými záchvatmi. Epizódy predráždenosti sú charakterizované náhlym vznikom chvenia celého tela alebo jeho častí. Sú zvyčajne provokované náhlym zvukom, dotykom alebo plačom. Dieťa je pri vedomí a pri pasívnej flexii končatiny chvenie vymizne. Stav vymiznú spontánne v priebehu mesiacov.

Dojčenský vek

Charakteristickými epileptickými záchvatmi dojčenského veku sú **infantilné spazmy**. Ide o *náhlu kontrakciu svalstva šije, trupu a končatín, krátkeho trvania do 2 sekúnd*. Podľa postihnutých svalov môžu byť flekčné, extenčné alebo zmiešané. Dieťa sa prudko schúli do kľbka alebo rozhodí končatinami. Ich typickou vlastnosťou je, že sa vyskytujú v sériách po sebe (desiatky), zvyčajne po zobudení. Infantilné spazmy sú jedným z triády príznakov tvoriacich **Westov syndróm** spolu so zástavou psychomotorického vývoja, hysarytmiou v EEG zázname. Najčastejšie sa vyskytujú u detí s ťažkým difúznym poškodením mozgu, spôsobeným prenatalne dysgenéziami alebo v dôsledku závažnej hypoxie a ischémie pri pôrode.

Febrilné kŕče sú špecifickou komplikáciou horúčky v detskom veku. Manifestujú sa takmer výlučne vo veku od 6 mesiacov do 5 rokov, s maximom výskytu medzi 12. - 18. mesiacom života. Simplexné febrilné kŕče majú generalizovaný, tonicko-klonický charakter s krátkym trvaním (od 1 - 2 minút do 15 minút) bez príznakov intrakraniálnej infekcie, meningitídy alebo encefalitídy alebo inej zjavnej príčiny záchvatu. Nezanechávajú pozáchatový neurologický deficit a nemajú špecifický EEG korelát, na rozdiel od prolongovaných a/alebo fokálnych kŕčov, ktoré sa označujú termínom komplexné. Komplikované febrilné kŕče trvajú dlhšie ako 15 minút, sú lateralizované, majú pozáchatovú neurologickú symptomatológiu (hemiparézu) a môžu sa opakovať pri tom istom ochorení. Febrilné kŕče sa majú odlišiť od febrilného kolapsu, ktorý je charakterizovaný náhlym stavom ochabnutia s trasením pri vysokej teplote. Re-

kurenciu sú ohrozené najmä deti s pozitívnu rodinnou anamnézou, u ktorých sa kŕče vyskytli už v dojčenskom veku, mali komplexný charakter a manifestovali sa rýchlo, zvyčajne už pri telesnej teplote do 39 C_š.

Gastroezofageálny reflux u dočiat sa môže manifestovať nezvyčajnou polohou šije, trupu a ramien. Postúra môže byť trvalá (podobná dystónii) alebo intermitentná. Môže sa tiež prejavovať ako apnoická pauza s cyanózou alebo bledosťou.

Afektívne respiračné záchvaty začínajú zvyčajne po 6. mesiaci a nevyskytujú sa neskôr ako po 2. roku života. Precipitujúcim faktorom je bolesť alebo negatívna emócia. Môžu sa vyskytovať ojedinele alebo denne, pričom sú dve formy s rozličným patofyziologickým mechanizmom. *Cyanotická forma* je typická pre batolivý vek. Spúšťacím mechanizmom je plač alebo silný afekt bez plaču. Na niekoľko sekúnd dieťa zadrží dych v inspiriu, s následnou cyanózou v tvári a poruchou vedomia. Príčinou poruchy vedomia je mozgová hypoxia. Pri dlhšom trvaní záchvatu sa môžu objaviť krátke generalizované kŕče. *Palidná forma* sa objavuje zvyčajne u dočiat. Záchvat začína plačom, na jeho vrchole dôjde k poruche vedomia. Dieťa má bradykardiu alebo krátku asystóliu, je bledé a atonické, na konci záchvatu môžu byť klonické alebo myoklonické záškľby. Epizóda trvá 30 - 60 sekúnd. Je prejavom nezrelosti kardiopulmonálnych reflexov.

Opsoklonus/myoklonus syndróm sú mimovoľné nerytmické, chaotické pohyby očí a myoklónie končatín u dočiat a batoliat a sú prejavom paraneoplastického syndrómu pri neuroblastóme.

Striasanie je stereotypné správanie alebo pohyby pripomínajúce chvenie s vôľovým komponentom. Dieťa má náhle trasenie tela s adukciou horných končatín a flexiou v lakti, bez poruchy vedomia. Epizódy trvajú sekundy, sú izolované alebo v sériách a sú provokované frustráciou alebo rozrušením. Stav sa môžu zameniť za atypické absencie alebo tonické záchvaty.

Masturbácia je autostimulujúce vývinové správanie aj u normálnych dočiat a batoliat, častejšie je však u mentálne retardovaných detí. Dievčatá sa súcajú o podložku v polohe na bruchu s končatinami úzko pri sebe. Dieťa je pri vedomí a správanie možno prerušiť.

Predškolský vek

Typickou formou epilepsie v tomto veku je **epilepsia s myoklonicko-astatickými záchvatmi** (Dooseho syndróm). Je charakterizovaná záchvatmi, ktoré pozostávajú zo symetrických záškľbov ramien a paží so súčasným poklesom hlavy. Masívne myoklónie môžu viesť k pádu, často sú myoklón-

nie mierne, len vo forme elevácie paží. Môžu byť aj astatické záchvaty s náhlou stratou svalového tonusu a pádom.

Lennoxov-Gastautov syndróm je ochorením detí vo veku 1 - 3 rokov s viacerými druhmi epileptických záchvatov. Typické sú tonické záchvaty axiálneho svalstva najmä v spánku, atypické absencie, astatické (atonické) záchvaty s náhlym prudkým pádom na zem a myoklonické záchvaty.

Benígne paroxysmálne vertigo sa považuje za prekursor migrény. Manifestuje sa u detí vo veku 1 - 4 rokov. Ataky sú nepravidelné a krátke, trvajú sekundy až minúty. Začínajú náhlym ťažkým vertigom, dieťa sa zapotáca alebo padne. Pravá ataxia nie je, ani porucha vedomia, niekedy je prítomný nystagmus a torticollis. Objektívny nález a EEG sú interiktálne v norme.

Rytmické pohyby hlavou (jactatio capitis) sú formou parasomnie a objavujú sa v prechodných obdobiach medzi bdením a spánkom alebo medzi jednotlivými štádiami spánku. Objavujú sa už u dočiat. Dieťa vykonáva rytmické pohyby hlavou (búchanie alebo krútenie), ktoré môžu trvať až 15 - 20 minút.

Nočný des (pavor nocturnus) a somnambulizmus sú 5 - 20 minútové epizódy zmeneného správania s vegetatívnymi príznakmi a motorickými automatizmi počas hlbokého spánku. Pri pavore sa 2 - 5 ročné dieťa za 2 - 3 hodiny po zaspávaní zobudí s plačom alebo krikom, spotené, dezorientované, nedá sa upokojiť. Po 5 - 10 minútach dieťa znovu zaspí a na príhodu má amnéziu. Somnambulné dieťa sa posadí v posteli, má sklený pohľad, prechádza sa po izbe alebo inkoherentne rozpráva (somnia lokvia). Stav trvá 30 sekúnd až 30 minút a dieťa potom znovu zaspí.

Desivé sny (nočné mory) sú poruchy REM spánku spojené so snami. Zvyčajne sa vyskytujú vo veku 2 - 5 rokov. Dieťa sa spontánne zobudí, je nepokojné, plače, bojí sa. Väčšina detí si aspoň čiastočne pamätá sen. Stav imponuje ako parciálny komplexný záchvat.

Narkolepsia/kataplexia je ochorenie s náhlym nástupom REM spánku počas bdenia. Ide o nutkavé zaspávanie v priebehu dňa, ktorému nemožno zabrániť a je súčasne prítomná kataplexia s náhlou stratou svalového tonusu s náhlym pádom. Kataplektický záchvat je zvyčajne vyvolaný emóciou, strachom, úľakom alebo smiechom. Môžu byť prítomné aj spánkové halucinácie a spánkové obrny. Stav treba odlišiť od atonických alebo astatických záchvatov.

Školský vek a adolescencia

Detiské absencie začínajú medzi 4. - 12. rokom života u detí s normálnym neurologickým nálezom a intelektom. Sú charakterizované absenciami - náhlou poruchou vedomia bez kŕčov, prejavujú

sa „zarazením konania“, dieťa chvíľu nevníma a potom pokračuje v činnosti. Niekedy môžu byť myoklonónie viečok, pokles hlavy alebo orálne automatizmy. Záchvaty sú časté, desiatky až stovky za deň, provokujú sa hyperventiláciou.

Juvenilná myoklonická epilepsia je ochorením detí vo veku medzi 12. - 18. rokom života. Charakterizovaná je prudkými myoklonickými záškľbmi ramien a horných končatín ráno po zobudení. Väčšina detí má aj generalizované tonicko-klonické záchvaty, 1/3 má aj absencie. Záchvaty sú často provokované spánkovou depriváciou (diskotéky, cestovanie počas noci) alebo prerušovaným svetlom (počítač, televízor).

Benígna parciálna epilepsia s centrotemporálnymi hrotmi je najčastejšou parciálnou epilepsiou v detskom veku. Vzniká medzi 2. - 7. rokom života u detí s normálnym neurologickým nálezom a normálnym intelektom. Charakterizovaná je výskytom jednoduchých parciálnych záchvatov v noci počas spánku, zvyčajne pri zaspávaní alebo prebúdzaní. Prejavujú sa parestéziami a klonickými záškľbmi svalstva tváre, pier a jazyka, dysartriou až anartriou, zvyčajne bez poruchy vedomia. Môžu sa generalizovať.

Tiky sú náhle, opakované, neúčelné pohyby s kolísavým priebehom, zvyčajne provokované stresom a strachom. V spánku vymiznú. Môžu byť jednoduché alebo komplexné, rytmické, nepravidelné, motorické alebo vokálne. Zvyčajne ide o žmurkanie, robenie grimás, mykanie hlavou, ramenom, potáhanie nosom.

Paroxyzmálne dyskinézy sú charakterizované repetitívnymi epizódami dystónie a/alebo choreoatetózy. Ak je abnormálny pohyb spustený vôľovým pohybom, označujú sa ako kinezigénne, ak nie, ide o nekinezigénne paroxyzmálne choreoatetózy. Ide zvyčajne o familiárne ochorenia. Počas pohybov nie je porucha vedomia ani pozáchvatová slabosť a obnubilácia. EEG je negatívne.

Myoklonie sú rýchle, brskné záškľby skupiny svalov, ktoré sa vyskytujú spontánne alebo po senzorickej stimulácii (svetlo, zvuk). Môžu byť fokálne, multifokálne alebo generalizované. Neepileptický myoklonus môže byť fyziologický a je vyvolaný úzkosťou či cvičením alebo sa vyskytuje pri zaspávaní. **Esenciálny myoklonus** je dedičné autozómovo dominantné alebo sporadické ochorenie. Nie sú prítomné iné neurologické príznaky a efektívnou liečbou je liečba antiepileptikami. **Symptomatický neepileptický myoklonus** je u pacientov s ochorením

Tabuľka 1. Typické záchvatové stavy v jednotlivých obdobiach detského veku.

Novorodenecké obdobie	hypoxicko-ischemická encefalopatia, intrakraniálne krvácanie, hypokalcémia, hypoglykémia, benígny novorodenecký myoklonus, predráždenosť
Dojčenský vek	infantilné slazmy (Westov syndróm), febrilné krče, gastroezofageálny reflux, afektívne respiračné záchvaty, opsoklonus/myoklonus syndróm, striasanie, masturbácia
Predškolský vek	epilepsia s myoklonicko-astatickými záchvatmi, Lennox-Gastautov syndróm, benígne paroxyzmálne vertigo, rytmické pohyby hlavou, nočný des, desivé sny, narcolepsia/kataplexia
Školský vek	detské absencie, juvenilná myoklonická epilepsia, benígna parciálna epilepsia, tiky, paroxyzmálne dyskinézy, myoklonie, synkopy, psychogénne záchvaty

bazálnych ganglií, pri lyzozymálnych ochoreniach, metabolických a toxických encefalopatiách, v stavoch po úrazoch, vírusových encefalitidách alebo po hypoxii (Lance-Adamsov syndróm).

Pri **synkope** ide o prechodnú poruchu vedomia, vyvolanú poklesom mozgovej perfúzie alebo znížením prívodu glukózy do mozgu. Synkopa (kolaps) sa prejaví niekoľko sekúnd až minút trvajúcou poruchou vedomia, spojenou so stratou svalového tonusu. V priebehu synkopy sa môžu objaviť drobné klony mimického svalstva alebo prstov. Záchvatu predchádza porucha vízu, palpitácie, nauzea, vracanie, pocit slabosti a tepla. Príčinou môžu byť *metabolické poruchy (hypoglykémia), hypoxia, primárne obehové poruchy* pri získaných a vrodených ochoreniach srdca (prevodový blok III. stupňa, syndróm predĺženého QT intervalu, prolaps mitrálnej chlopne). Ďalšou príčinou sú *vazovagálne poruchy* so znížením srdcového výdaja ako reakcia na bolestivý podnet, úľak alebo *ortostatická hypotenzia v adolescencii*. Pri diagnostike a diferenciálnej diagnostike treba kompletne kardiologické vyšetrenie a eventuálne orálny glukózový tolerančný test.

Psychogénne záchvaty. Mnohé konverzné poruchy, somatizujúce ochorenia alebo abúzus detí sa môžu manifestovať záchvatmi. Záchvat je často provokovaný stresom, rozvíja sa postupne, je prolongovaný s kolísavým priebehom, motorické prejavy sú bilaterálne a netypické pre epileptické záchvaty (divoké pohyby spojené s mávaním, pohyby panvou, cúvanie, kolísanie), nebýva postiktálna obnubilácia ani pozáchvatová paréza. V diferenciálnej diagnostike ťažkosť treba videoEEG monitorovanie, iktálny EEG záznam a provokácia záchvatu.

Vyšetrovací postup

Pozorné hodnotenie viacerých faktorov počas klinického vyšetrenia pomôže stanoviť správnu diag-

nózu, ktorá je kľúčovým krokom ku včasnej a adekvátnej liečbe, odstráni zbytočné vyšetrenie a liečbu antiepileptikami. Tieto faktory v anamnéze a fyzikálnom vyšetrení umožnia určiť príčinu záchvatového stavu:

- vek vzniku,
- popis záchvatu - trvanie, frekvenciu, príznaky záchvatu,
- čas vzniku,
- precipitujúce faktory (spánok, bdely stav, v škole, doma),
- rodinná anamnéza (tiky, epilepsia, migréna),
- kognitívne funkcie (mentálna retardácia, poruchy pozornosti, autizmus).

Minimálny diagnostický štandard po prvom (epileptikom) záchvate zahŕňa:

- interné vyšetrenie (známky infekcie, poruchy srdcového rytmu, vegetatívne príznaky),
- neurologické vyšetrenie (meningeálny syndróm, stupeň poruchy vedomia, ložisková neurologická symptomatológia),
- základné hematologické vyšetrenie,
- základné biochemické vyšetrenie (mineralogram, urea, kreatinín, glykémia, hepatálne testy),
- EEG a CT mozgu,
- iné vyšetrenia (individuálne) podľa uváženia neurológa (metabolické vyšetrenie, vyšetrenie likvoru, MR mozgu atď.)

doc. MUDr. Pavol Sýkora, CSc.

Klinika detskej neurológie LF UK a DNFsP,
Limbova 1, 833 40 Bratislava
e-mail: sykora@dfnsp.sk

Literatúra

- Donáth V, Kuchar M, Sýkora P. Epilepsia. Praktická príručka diagnostiky a liečby epilepsie. SPN 2000, Bratislava. 340 s.
- Maria BL. Current Management in Child Neurology. BcDecker Inc. 2002. Hamilton, Ontario, 562 s.
- Menkes JH, Sarnat HB, Maria BL. Child Neurology. Lippincott Williams&Wilkins 2006. Philadelphia USA, 1186 s.
- Nevšimalová S, Šonka K. Poruchy spánku a bdění. Maxdorf 1997, Praha, 255 s.